

nyes kortörténeti metszetek a boldog bekeidőkből.

A tudós-tanár stílusából is felismerhető: Sütő József okfejtése mindig világos, mondandójának fontosságát nem az idegen szakszavak halmozásával emeli ki. Addig nem is lép tovább, amíg a felmerülő történelmi fogalmat kellőképpen nem tisztázza. (Szép példánk lehet erre az „udvari ágens” vagy a re-

formátus „consistorium” a 36. oldalon.) Így is lehet írni.

Az úgyszeretettel válogatott és szerkesztett, ízléssel illusztrált és megtervezett kötet szövege azonban megérdemelt volna egy jó korrektort, aki a nagyszámú sajtóhibát kiirhatta volna: ne kelljen a Tanár Úrnak (most már az égi katedrán) fejét csóválnia ezen.

Kerényi Ferenc

REICHERSTORFFER, GEORG: CHOROGRAPHIA TRANSILVANIAE. CHOROGRAPHIA MOLDAVIAE. ERDÉLY ÉS MOLDAVA LEÍRÁSA 1550.

A szöveget gondozta, fordította, a kísérőtanulmányt és a magyarázatokat írta: Szabadi István. Debrecen, KLTE, 1994. 139 l. (Series fontium latinorum Debreceniensis I.)

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Klasszika-filológiai Tanszéke új forrásközlő sorozatában egy sokat idézett, de kevésbé ismert szöveg közreadására vállalkozott. A bilingvis kiadás Szabadi István munkájaként Georg Reicherstorffer *Erdély és Moldva leírását* teszi hozzáférhetővé a szélesebb közönség számára. Reicherstorffer művéből magyarul eddig csupán szemelvények jelentek meg, Szamota István (*Régi utazások Magyarországon és a Balkán félszigeten 1054–1717. Bp., 1891.*), Waczulik Margit (*A táguló világ magyarországi hírmondói XV–XVII. század Bp., 1984.*) és Németh Béla (*Szász szemtanú a XVI. század magyar és román népességéről. Erdélyi Tükör, 1989/2.*) munkásságának köszönhetően. A szerző elsősorban politikai tevékenysége miatt ismert a 16. század kutatói előtt, bár életével és írásaival főleg külföldi kutatók foglalkoztak. Az I. Ferdinánd megbízásából Erdélyben járt szerző küldetése arra irányult, hogy a függetlenségi törekvésekkel szemben az erdélyi szász városokat Ferdinánd pártjára állítsa. Noha erdélyi követjárása nem járt sikerrel, a közvetett eredmény, a most megismerhető szöveg mégis megőrizte Reicherstorffer nevét.

A két munka, *Erdély és Moldva leírása* – Szabadi István utószava szerint – „Ferdinánd kifejezett kérésére (utasítására)” – készült, „azzal a politikai céllal, hogy egy esetleges hadjárat során már legalább a leírásból ismert legyen a vidék”. Ezzel a korabeli és az azt megelőző humanista földrajzi leírások sorába illeszkedik, amelyek nagy részben szintén politikai céllal íródtak, erőteljesen támaszkodtak egymásra és szerkezetileg is kevésbé voltak megkomponáltak.

Szabadi István, a szöveg fordítója, jegyzetője és utószavának szerzője rendkívül körültekintő munkát végzett, birtokában van valamennyi szükséges ismeretnek és járatos a humanista földrajzírással foglalkozó hazai és külföldi szakirodalomban. Lényegretörő utószavában ismerteti a szerzőre vonatkozó legfontosabb tudnivalókat és határozottan állást foglal a külföldi szakirodalom túlzásaival szemben. Tanulmányának legfőbb újdonsága, hogy Maria Holban román szövegkiadásának megállapításaival ellentétben bebizonyítja, hogy a három kortárs humanista, Reicherstorffer, Oláh Miklós és Verancsics Antal között igenis volt tudományos kapcsolat, munkásságuk

egymás tevékenységét ismerve, a kölcsönösség jegyében alakult ki. Az eltérő szövegrészek tekintetében Szabadi szerint nem a különbségek, hanem a „korabeli értelemben vett tudományos párbeszéd” a lényeges. Másik fontos megállapítása Reicherstorffer és Christianus Schesaeus műveinek kapcsolatára vonatkozik. Jakó Zsigmond véleménye szerint „Schesaeus ötletéhez, mely szerint Honterus brassói könyvtárát a Corvina erdélyi utódjaként tünteti fel, az alapot Reicherstorffer Brassó-leírása adta”. Ezen a nyomon elindulva Szabadi István összevetette az első teljes Schesaeus-editio (Csonka Ferenc munkája) és Reicherstorffer leírásának megfelelő részeit, és megállapította, hogy Schesaeus forrásként használta a *Chorographia Transilvaniae*-t.

Szabadi István az előzmények és a kortársi kapcsolatok mellett röviden kitér arra is, hogyan élt tovább Reicherstorffer munkássága a 16. században. Itt elsősorban Antonio Possevino munkásságára gondolt, aki 1584-ben olasz fordításban illesztette be a szöveget *Transilvania* című munkájába. A latinul megjelent 16. századi kiadásoknál sem szabad azonban Possevino nevére megelégednünk. Az 1595-ös kölni kiadást leírva Szabadi csak Marcin Broniowski *Tartariae Descriptio...* című művének folytatásaként említi Reicherstorffer földrajzát. Ez a leírás azonban csak az említett kiadás második kötetének címlapja alapján készült, az első kötet, amely szintén felsorolja Reicherstorffer művét, Antonio Possevino *Moscovia, et alia opera* kezdetű főcímlappal indul (RMK III. 855., Németh H 1654–1655). Apró kiegészítésként hozzátehetjük még Szabadi István bibliográfiai leírásához, hogy az utolsó 73. jegyzetének óhajta a könyvészeti szakirodalomban már megtörtént. Szabadi szerint: „Szabó Károly (RMK III/2. 332.) még úgy tudja, hogy a *Chorographia Moldaviae* 1541-ben Baselben

jelent meg! A körülmények ismeretében – és a könyv impresszuma ellenére – érdemes lenne Szabó Károly információjának utánajárni”. Az OSZK gondozásában megjelent RMK III. Pótlások, kiegészítések, javítások, 1. füzet (Bp., 1990. 100.) megállapítása már korrigálja Szabó Károlyt, amikor azt írja: „Az RMK III. 332. sz. alatt tévesen baseli nyomtatványként írták le, pedig az impresszum: Viennae Pannoniae”.

Szabadi István nem foglalkozik Reicherstorffer 7. századi utóéletével, abban a hitben, hogy „a humanista jellegű földrajzírás átadta helyét az egyre inkább tudományos jellegű geográfiának”. Van azonban – főleg német nyelvterületen – a geográfiának és az útleírásnak egy olyan, elsősorban a széles olvasóközönségre építő ága, amely még a 17. század közepén és végén is támaszkodik Reicherstorfferre. Elsősorban Martin Zeiller munkásságára kell gondolnunk, aki 1632-ben megjelent *Itinerarium Germaniae nov-antiquae, Teutsches Reyssbuch...* című művében a források között hivatkozik a most tárgyalt szövegre. Zeiller későbbi Hungaria-leírásai ugyancsak nem nélkülözik a Reicherstorffertől nyert ismereteket. A forrásait nem mindig feltüntető szerzők közül meg kell említenünk Johann Georg Schielent, aki az erdélyi városokat röviden bemutató leírásában (*Historische Politische und Philosophische Krieg-Und Friedens-Gespräch...* 1683.) közli azokat a latin feliratokat, amelyeket az általa felsorolt forrásokból nem, de Reicherstorffer munkájából átvehetett.

A mostani Reicherstorffer-kiadás remélhetően egy fontos új sorozat példás gondval megszerkesztett nyitóköteté, amelynek egyetlen hiányossága, hogy semmiféle mutatót nem tartalmaz, pedig egy tudományos sorozat kihagyhatatlan része a névmutató és egy földrajzi mű esetében szükséges a helynévmutató is.

Németh S. Katalin